

ЖИТТЄТВОРЧА СПРЯМОВАНІСТЬ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Левченко Фессалоніка Григорівна

Кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу профільного навчання
Інститут педагогіки НАПН України

Утвердження відношення до людини як до найвищої цінності буття є центральною ідеєю сучасного стану розвитку суспільства, характерними є розгляд особистості як цілісної системи, що постійно розвивається, створення умов для розвитку сутнісних сил особистості, її духовного та особистісного потенціалу. Головним засобом розвитку гуманістичної сутності людини, що на етапі реформування усіх сфер суспільної життєдіяльності набуває особливого значення, є освіта. Таким чином, зараз у сфері освіти, в її теоретичних та практичних дослідженнях, дуже яскраво висвітлюється позиція компетентісного підходу. Саме в цьому контексті розглядаються проблеми самореалізації особистості та формування її життєтворчої компетенції.

Поняття компетентності можна пов'язати з поняттям життєздатності, визначаючи при цьому життєздатною таку особистість, яка активно інтегрується в сучасне суспільство, орієнтується в економічній, соціально-політичній обстановці, зберігаючи свою світоглядну позицію, гуманістичні ідеали та цінності; володіє високою соціальною активністю, підприємливістю, прагненням до пошуку нового і здатністю знаходити оптимальні розв'язання життєвих проблем у нестандартних ситуаціях; має потребу в життєвих досягненнях і успіху, здатності до самостійного прийняття рішень, постійного саморозвитку; володіє альтернативним, критичним мисленням.

Життєва компетентність — це системна властивість особистості: цілісна, ієрархічна, динамічна система здатностей (або окремих компетенцій), яка дає змогу людині свідомо і творчо визначати та здійснювати особисте життя, розвивати свою індивідуальність, розбудовувати життєвий ціннісно-нормативний простір, вирішувати складні життєві завдання, набувати і виконувати соціальні ролі [1].

Визначення сутності життєвої компетентності розглядається з позиції трьох підходів, зокрема: соціального, психологічного, педагогічного.

Соціальний підхід визначає життєву компетентність особистості як умову, необхідну для дотримання нею існуючих у суспільстві норм, прав та цінностей.

Психологічний підхід визначає життєву компетентність людини як розвинену здатність до самореалізації найважливіших фізичних, психічних та духовних якостей.

Педагогічний підхід визначає життєву компетентність особистості як духовно-практичний досвід, який може бути успішно освоєний нею у процесі навчання.

За умов компетентнісного підходу потреби суспільства в освічених кваліфікованих компетентних фахівцях пов'язуються з інтересами кожного випускника, який вступає в самостійне життя підготовленим, здатним самостійно вирішувати проблеми та приймати на себе відповідальність за власні рішення. Це вимагає втілення в освіту принципу життєтворчості, який полягає в самостійній побудові людиною власної життєвої стратегії, свідомому визначенні життєвих орієнтирів і способів самореалізації, формуванні життєвих принципів та пріоритетів на основі тих знань, досвіду, переконань та цінностей, які були набуті за роки навчання.

Життєдіяльність випускника спрямована на досягнення цілей, що очікуються у віддаленому майбутньому. У цьому контексті особистісна активність і пристосування виявляються радше як адаптація до передбачуваного майбутнього, ніж до теперішнього. Створення власного світу відбувається у свідомості випускника шляхом структурування свого життєвого простору відповідно до власних життєвих переживань. Цінність, значущість різних ситуативних складових визначається індивідуальними перспективами, поглядом учнів на майбутнє. У процесі соціалізації випускники розширюють межі часової орієнтації, створюють свій часовий кругозір як інтегративну особистісну характеристику розвитку власних часових уявлень, що формуються соціальною діяльністю. Таким чином, поєднання соціально зумовлених уявлень випускника про цілі свого життя, власну життєву перспективу з її індивідуальним життєвим стилем як індивідуально-своєрідною системою психологічних засобів, до яких свідомо або імпульсивно вдається учень з метою врівноваження своєї (типологічно обумовленої) індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності, вибудовує структуру життєвої стратегії особистості, позначаючи перспективу дослідження її типології та можливих змін. За умови стабільного соціального середовища випускник може використовувати сформовану в процесі первинної соціалізації життєву стратегію досить успішно, адже відносна стабільність зовнішнього оточення не вимагає зміни індивідуального стилю і дозволяє вибудовувати адекватну та реалістичну життєву перспективу.

Життєва компетентність виконує три основні функції: забезпечує життєстійкість, життєздатність та життєтворчість особистості [2].

Життєстійкість полягає в тому, що розвинена життєва компетентність захищає від життєвих ризиків і невдач (попереджає негативні події, допомагає пережити їх в разі настання), дає змогу адаптуватися до соціального середовища, складної ситуації життя. В свою чергу життєздатність дає особистості змогу активно формувати уявлення про своє життя, життєдіяльність, особисту життєву перспективу, адекватно сприймати життєві події, застосовувати пізнане, є запорукою адекватного розуміння особистістю

своєї життєвої ситуації і життєвих проблем, оцінювання власних якостей і ресурсів.

До групи життєтворчих належать компетенції: життєпізнання (зумовлює здатність і готовність особистості до пізнання життя, самопізнання); життєпередбачення (здатність до передбачення власної життєдіяльності у майбутньому (пізнання життєвої перспективи); прогнозування її альтернативних варіантів, наслідків реалізації кожного з них); життєвого самовизначення (здатність і готовність до вибору життєвої мети, її ціннісного і ресурсного обґрунтування, узгодження з іншими цілями у життєвому проекті та деталізації процесу його досягнення в життєвих планах); життєздійснення (здатність і готовність до здійснення життєвого проекту засобами життєдіяльності в реальному, повсякденному житті); життєорганізації та життєвдосконалення (несе подвійне навантаження: з одного боку, створює умови для належного функціонування інших життєтворчих компетенцій; з іншого — генералізує виконання функції організації життєвого часу та простору, саморозвитку та самовдосконалення особистості) [2].

Життєтворчі компетенції особистості можуть функціювати та розвиватися лише у взаємозв'язку та взаємодії між собою. Взаємозв'язок і взаємодоповнюваність є головними принципами їх існування.

Життя, яке змінюється, вимагає від особистості постійного вирішення проблем, самоосвіти, самовдосконалення. Тому постає проблема відходу від вивчення навчальних предметів заради них самих. Важливо навчити учнів переносити способи вирішення навчальних ситуацій на життєві, використовуючи при цьому універсальні навички моделювання, аналізу, синтезу, узагальнення. Потрібне уточнення змісту навчання, методів викладання, вибору стратегії навчального закладу.

Отже зміст компетентісно зорієнтованої освіти має сприяти тому, щоб учні могли швидко адаптуватись у самостійному житті, цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації у професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави. Виходячи зі сказаного, необхідно наблизити зміст навчання до змісту життя. Спрямувати навчання на пояснення життєвих ситуацій і підготовку компетентної людини.

Література:

1. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред. І.Г. Єрмакова – Запоріжжя: ХНРБЦ, 2006. – 640 с.
2. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектні обриси становлення життєстійкої і життєздатної людини: Практ.-зорієнт. посіб.— Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2006. – 235 с.